

Тішеш П. П.

ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ ПІДПРИЄМНИЦТВОМ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація

У статті показано значення стратегічного управління інноваційним підприємництвом для формування конкурентоспроможності регіональної економіки. Метою даної публікації є висвітлення принципів функціонування системи стратегічного управління інноваційним підприємництвом в Закарпатській області як умови формування регіональної конкурентоспроможності. Представлені системні принципи стратегічного управління, включаючи принципи синергетики, спектр яких доповнено принципами абсорбування, когнітивної підтримки та інтенціональності.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, стратегічне управління, конкурентоспроможність, регіональний розвиток, система, принцип.

Постановка проблеми. Управління інноваційним підприємництвом включає як його формування, так й вплив на перманентний розвиток. Філософія науки стверджує, що розвиток – це перехід на більш високу стадію функціонування, опанування об'єктом розвитку новими якостями. Виходячи з цього методологічного положення, розвиток є синонімом формування нового стану; таким чином, постійне формування нових характеристик, якостей, функцій можливо в певних умовах розглядати як синонім розвитку. Розвиток потребує керування, яке може мати як поточний, так й стратегічний зміст. Якщо поточне керування спрямовано на вирішення проблем, що виникають в реальному часі, то стратегічне управління пов'язане з майбутнім й спрямоване на діагностику проблем, що виникають у перспективі, що значно відтерміновано в часі. Що стосується інноваційного підприємництва Закарпатської області, його формування та розвиток лежить головним чином у стратегічній площині, залежить вібазується на певних принципах, що забезпечують результативність дії системи та її компонентів. Це обумовило вибір теми дослідження та даної публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективного інноваційного підприємництва знаходяться в центрі досліджень широкого кола науковців. Так, Amini Sedeh, A., Pezeshkan, A. & Caiazza, R. (2022) пропонують при визначенні сутності інноваційного підприємництва «прийняти інтеракціоністську точку зору та показати, що індивідуальні (тобто

риси особистості та поведінкові характеристики) та фактори середовища взаємодіють у прогнозуванні» [1] розвитку бізнесу. З позиції людського розвитку пропонують розглядати інноваційне підприємництво Luca Grilli Boris Mrkaji та Emanuele Giraud (2023), показуючи вплив «вплив комплексного втручання промислової політики, спрямованого на інноваційні стартапи ... на склад інноваційних підприємств з точки зору їх людського капіталу» [4]. З позиції регіональної конкурентоспроможності розглядає інноваційний бізнес В.Міклова з одностумцями, аргументуючи тим, що «інноваційний потенціал конкурентоспроможності регіональної економіки залежить від інноваційної активності підприємств» [8], а «інноваційність людського потенціалу країни чи регіону» впливає на рівень продуктивності праці [9]. Вказані постулати підтвержені в дослідженнях Н.Кубіній, Р.Завадяка та ін., які стверджують, що креативний, інноваційно спрямований людський потенціал є «strategic factors in building a competitive national economy» [5]. Разом з тим, проблематика стратегічного управління розвитком інноваційного підприємництва на рівні регіону не охоплена увагою в достатній мірі.

Метою даної публікації є висвітлення принципів функціонування системи стратегічного управління інноваційним підприємництвом в Закарпатській області як умови формування регіональної конкурентоспроможності.

Основний матеріал дослідження. В процесі функціонування регіональної системи стратегічного управління інноваційним підприємництвом (РССУП) Закарпатської області доцільно розглянути застосування принципів синергетики, що рекомендовані

Т.Герещенко: «1.Принцип самоорганізації систем. 2.Принцип самовідтворення систем. 3. Принцип підкорення. 4. Принцип відкритості систем. 5. Принцип резонансного впливу 6. Принцип нестійкості 7. Принцип постійних флуктуацій. 8. Принцип біфуркації розвитку систем. 9. Принцип поліваріантності розвитку систем. 10. Принцип динамічної ієрархічності. 11. Принцип нелінійності. 12. Принцип конструктивності хаосу. 13. Принцип ентропійного коридору. 14. Принцип необоротності змін, 15. Принцип дії аттракторів. 16. Принцип кооперативних ефектів: 17. Принцип розвитку в режимі із загостренням». [10] Серед вказаних принципів для результативної дії системи стратегічного управління інноваційним підприємством в Закарпатській області доцільно звернути увагу на наступні.

Принцип самоорганізованості системи виступає важливим фактором ефективного функціонування та розвитку РССУП внаслідок наступних причин:

По-перше, система, що самоорганізується в процесі функціонування реагує на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, що надає можливість адаптуватися до змін й функціонувати із заданою динамікою та одночасно стабільністю. Самоорганізовані системи більш стійкі в умовах кризи, інтуїтивно обирають шлях, найбільш адекватний в даних умовах.

По-друге, РССУП Закарпатської області як така, що самоорганізується, відторгає елементи, які не задіяні в процесі організації й розвитку і тим самим свою діяльність робить більш ефективною, а це сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності регіональної економіки в цілому.

Принцип резонансного впливу доводить, що не є важливою сила впливу, а реакція системи та її елементів на вплив. Дотримання даного принципу доцільно враховувати в процесі прийняття рішень Регіональної системою стратегічного управління інноваційним підприємством в Закарпатській області, коли його виконання може призвести як до позитивного, так й негативного резонансів

Принцип постійних флуктуацій. Флуктуація в теорії синергетики означає випадкові коливання,

через які знаходяться можливі шляхи майбутнього розвитку системи, виводить систему на новий аттрактор і є предтеchoю біфуркації. Під аттрактором розуміється точка, яка є маяком розвитку системи. Тому важливим для РССУП є поєднання синергетики з кібернетикою, в умовах чого аттрактори можуть бути передбачені й узгоджені з метою розвитку.

Принцип біфуркації та принцип поліваріантності розвитку рекомендовано в даному дослідженні представити у вигляді імперативу поліфуркації. Біфуркація – це стан системи, яка стоїть перед вибором двох шляхів розвитку. Іншими словами, це можливі метаморфози Регіональної системи стратегічного управління інноваційним підприємством Закарпатської області, що виникають внаслідок зміни внутрішнього середовища або зовнішніх факторів. На практиці система може розвиватися за великою кількістю варіантів, тому вважаємо більш правомірним визначити даний принцип як поліфуркацію. Таким чином, поліфуркація – це можливі варіанти поведінки РССУП, що виникають під впливом таких чинників в межах системи як зміна мети або трансформація архітекtonіки регіонального бізнесу. Серед зовнішніх факторів можливо назвати зміни політичного або економічного курсу розвитку країни, перехід до інформаційної та інноваційної економіки і т.п.

Принцип ентропійного коридору. Ентропія – це міра невизначеності або складності стану системи в процесі її функціонування.

Вказані принципи стосуються системи, але в контексті даного дослідження рекомендовано доповнити принципами, що забезпечують роботи конкретно системи стратегічного управління інноваційним підприємством. До таких принципів віднесено (рис.1):

Принцип абсорбування спирається на теорію М.Портера, Д.Фурмана та С.Стерна про інноваційний потенціал як «це здатність країни виробляти та комерціалізувати потік інноваційних технологій у довгостроковій перспективі. Національний інноваційний потенціал залежить від міцності загальної інноваційної інфраструктури країни (наскрізних факторів, які значною мірою сприяють інноваційності всієї економіки), середовища для інновацій у промислових кластерах країни

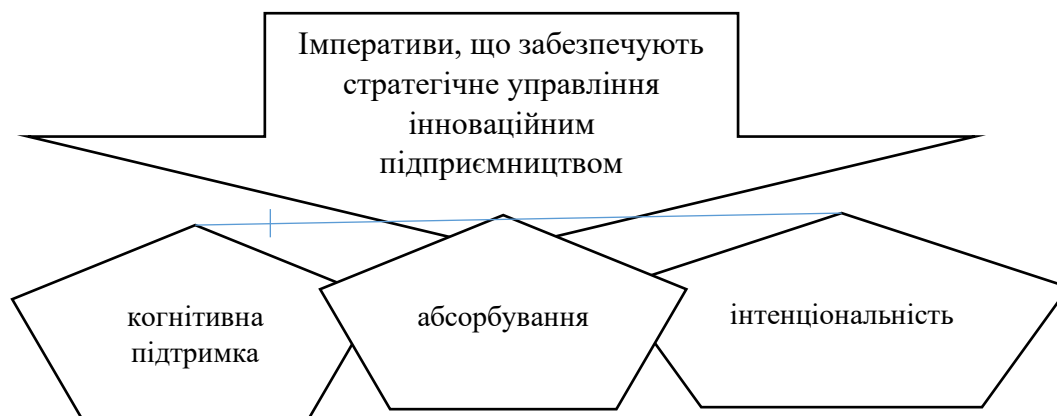

Рис.1. Принципи, на яких будується РССУП Закарпатської області (складено автором)

та міцності зв'язків між цими двома» [3]. Здатність країни до інноваційного розвитку залежить від здатності абсорбування вже існуючих ідей та їх подальшого розвитку. Принцип абсорбування впливає із значення здібності не тільки країни, але й бізнесу та регіону до абсорбування нових ідей, продуктів, технологій та знань. Ідея абсорбційної здатності економічної системи була запропонована М.Кохеном та В. Левінталом як здатність компанії виявляти цінність, значимість певної інформації для формування інновації як комерційного продукту. [2] Абсорбція означає поглинання та проявляється в процесі конкуренції, коли відбувається поглинання компаній конкурентами, на ринку праці, коли іде абсорбція емігрантів, у сфері фінансів – абсорбція фінансових механізмів і т.д. В процесі інноваційної активності країн та регіонів виділяється абсорбційна модель інноваційної активності, яка показує можливості країни або регіону саме використовувати вже накоплені інноваційні та науковий потенціал. Таким шляхом пішли Сінгапур, Тайвань, частково Китай. Значення принципу абсорбування підтверджується висновками М.Кохена та В. Левінтала, що «розвиток здатності до засвоєння та, у свою чергу, інноваційна продуктивність залежать від історії або шляху, і доводимо, що відсутність інвестицій у сферу знань на ранній стадії може перешкодити майбутньому розвитку технічних можливостей у цій галузі» [2]. Для Закарпатської області абсорбційна модель інноваційної діяльності може використовувати не лише зовнішні знання та інноваційні ідеї, але й розробки науковців регіону.

Принцип когнітивності слідує із попереднього імперативу та пов'язаний із здатністю системи до самонавчання, але використовує не лише саме навчання яке традиційно визначається як процес

опанування новими знаннями. Принцип когнітивності не обмежується лише отримання та засвоєння нових знань, він дозволяє дослідити саме процес отримання та генерування нових знань, що є вкрай важливим саме у сфері інноваційної діяльності як процесу. Якщо розглядати процес інноваційної діяльності, він повинен іти паралельно когнітивного процесу, це поєднання забезпечує. Він вивчає процес формування нового знання, що є безумовно частиною інноваційної діяльності. Крім цього, когнітивний імператив дозволяє досліджувати та аналізувати сам процес підприємницької діяльності, якій містить коло етапів (прийняття рішень, маркетингу, планування й т.д.). Когнітивність як принцип стратегічного управління інноваційним підприємництвом в регіоні дозволяє знайти в регіоні найбільш ефективну модель здійснення процесів отримання інформації, її переробки, використання для як для ведення підприємства в цілому, так й для інноваційної діяльності, формування нових знань та перетворення їх в інновації. Все це дозволяє забезпечити розвиток регіону та його радикальні конкурентні переваги..

Інтенційність як принцип стратегічного управління інноваційним підприємництвом в Закарпатській області базується на теорії «інтенціональної економіки» [6], [7] як складової біхверіської економіки. У продовження теорії інтенціональності запропонуємо розглядати вказаний імператив як спрямованість на досягнення певного результату, яка містить комплекс дій: визначення мети, прийняття рішення по її досягнення, розробка стратегії та створення плану з її реалізації.

Дотримання вказаних імперативів сприятиме формуванню конкурентоспроможності Закарпатської області.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження показало, що

важливим елементом регіональної конкурентоспроможності виступає система стратегічного управління інноваційним підприємництвом як ендogenous фактору регіонального розвитку Закарпатської області. Коло принципів, що висвітлені у дослідженнях, доповнено принципом абсорбування, когнітивної підтримки, інтенціональності. Принцип абсорбування передбачає здатність системи стратегічного управління інноваційним підприємництвом використати накопичений у

світі інформаційний, креативний, інноваційний накопичений масив. Принцип когнітивної підтримки дозволяє дослідити саме процес отримання та генерування нових знань. Принцип інтенціональності забезпечує узгодження мети та дії системи стратегічного управління інноваційним підприємництвом.

У подальших дослідженнях заплановано побудувати модель системи стратегічного управління інноваційним підприємництвом в Закарпатській області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Amini Sedeh, A., Pezeshkan, A. & Caiazza, R. Innovative entrepreneurship in emerging and developing economies: the effects of entrepreneurial competencies and institutional voids. *Technol Transf.* 2022. 47, 1198–1223. <https://doi.org/10.1007/s10961-021-09874-1>
2. Cohen, W. M., Levinthal, D. A. Absorptive capacity: A new perspective on learning and innovation, in: *Administrative Science Quarterly*, 1990. 35. Jg., 128–152.
3. Furman J., Porter M., Stern S. The determinants of national innovative capacity. *Research Policy*. 2002. Vol. 31.
4. Grilli, L., Mrkajic, B. & Giraud, E. Industrial policy, innovative entrepreneurship, and the human capital of founders. *Small Bus Econ.* 2023. 60, 707–728. <https://doi.org/10.1007/s11187-022-00611-y>
5. Kubiniy N., Zavadyak R., Hudzovata L. The human factors of the national economic development: a comparative analysis of Poland and Ukraine. *Conference Proceedings Determinants Of Regional Development*, [S.l.], n. 2, p. 331-343, dec. 2021. Available at: <http://pes.pwz.pila.pl/index.php/proceedings/article/view/206>.
6. Єрохін С.А. Кубиній Н.Ю., Молнар О.С. Принципи лібертаріанства в інтенціональній економіці. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. №2. <https://eco-science.net/issue/%E2%84%96-2-236-%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%B8%D0%B9-2021/>
7. Кубиний, Н. Ю. Філософський бекграунд вероятности как категории интенциональной нано-экономики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2021. № 1 (57). С. 8-53.
8. Мікловда В. П., Кубиній Н.Ю., Мошак С.М. Можливості та обструкції розвитку інноваційного потенціалу Закарпаття як фактора регіональної конкурентоспроможності. *Економіка промисловості*. 2015. № 1. С. 31-39. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2015_1_4
9. Мікловда, В. П., Кубиній Н.Ю., Мошак С.М.. Рейтинг конкурентоспроможності України за критерієм ефективності праці. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. 3. 199-208.
10. Терещенко Т.В. Теорія організації : навч. посіб. Хмельницький : Хмельн. ун-т управління та права, 2015. 335 с.

REFERENCES

1. Amini Sedeh, A., & Pezeshkan, A. & Caiazza, R. (2022). Innovative entrepreneurship in emerging and developing economies: the effects of entrepreneurial competencies and institutional voids. *Technol Transf*, 47, 1198–1223. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s10961-021-09874-1> [in English].
2. Cohen, W. M. & Levinthal, D. A. (1990). Absorptive capacity: A new perspective on learning and innovation, in: *Administrative Science Quarterly*, 35. Jg., 128–152 [in English].
3. Furman, J., & Porter, M., & Stern, S. (2002). The determinants of national innovative capacity. *Research Policy*, 31 [in English].
4. Grilli, L., Mrkajic, B. & Giraud, E. (2023). Industrial policy, innovative entrepreneurship, and the human capital of founders. *Small Bus Econ*, 60, 707–728. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/s11187-022-00611-y> [in English].
5. Kubiniy, N., & Zavadyak, R., & Hudzovata, L. (2021). The human factors of the national economic development: a comparative analysis of Poland and Ukraine. *Conference Proceedings Determinants Of Regional Development*, [S.l.], 2, p. 331-343, dec. 2021. Retrieved from: <http://pes.pwz.pila.pl/index.php/proceedings/article/view/206> [in English].
6. Ierokhin, S.A. & Kubiniy, N. Yu., & Molnar, O.S. (2021). *Pryntsypy libertariantstva v intentsialnii ekonomitsi* [Principles of libertarianism in intentional economy]. *Aktualni problemy ekonomiky - Actual problems of the economy*, 2. Retrieved from: <https://eco-science.net/issue/%E2%84%96-2-236-%D0%BB%D1%8E%D1%82%D0%B8%D0%B9-2021/> [in Ukrainian].
7. Kubiniy, N. (2021). *Filosofskiy bekground veroyatnosty kak kategorii intencionalnoy nanoekonomiky* [Philosophical Background of Probability as a Category of Intensive Nano-Economics]. *Naukovyi visnyk uzhorodskogo universiteta. Ekonomika - Scientific bulletin of Uzhgorod University. Economics*, 1 (57), 48-53 [in Russian].
8. Miklovda, V. P., & Kubiniy, N.Yu., & Moshak, S.M. (2015). *Mozhlyvosti ta obstruktsii rozvytku innovatsiinoho potentsialu Zakarpattia yak faktora rehionalnoi konkurentospromozhnosti*. [Possibilities and obstructions to the

- development of the innovative potential of Transcarpathia as a factor of regional competitiveness]. *Ekonomika promyslovosti - Economy of industry*, 1, 31-39 [in Ukrainian].
9. Miklovda, V.P., & Kubiniy, N.Yu., & Moshak, S.M. (2015). Reitynh konkurentospromozhnosti Ukrainy za kryteriiem efektyvnosti pratsi. [Rating of competitiveness of Ukraine according to the criterion of labor efficiency]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika – Demography and social economy*, 3, 199-208 [in Ukrainian].
 10. Tereshchenko, T.V. (2015). *Teoriia orhanizatsii: navch. posib.* [Theory of organization]. Khmelnytskyi: Khmeln. un-t upravlinnia ta prava [in Ukrainian].

Отримано 21.01.2023